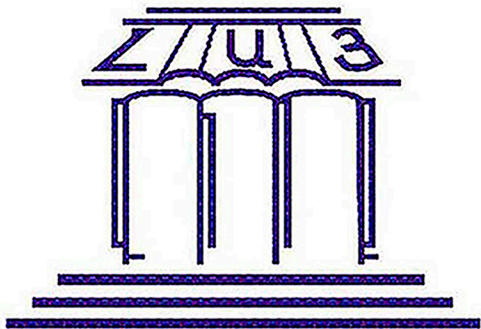

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

588
ՀԱՅԿ ՀԱՂԺՈՂԿՈՄԱՏ

ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐԱՆՈՒՄԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
№ 44 (144) ԳՐԱԳՐԱՐԱՆ № 44 (144)

2. ԱՐԱՐԵԳՑԱՆ

ԻՆԶՊԵՍ ՊԵՏՔ Ե

ԽՈՋԱԲԱՐԺՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ-
ՆԵՐՈՒՄ ՅԵՎ ԿՈՆՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ
ՎԱՐԱՋ - ԱՐՁԱԳԻՈՂՆԵՐ ԸՆՏԻՆ, ՊԱՎԵԼ,
ԿԵՐԱԿԵԼ ՅԵՎ ՈԳՏԱԳՈՐԾԵԼ

ՊԵՏՀԲԱՏ

1931

ՅԵՐԵՎԱՆ

636.4

Հ. ԱԹԱՐԵԳՅԱՆ

ԻՆԶՊԵՍ ՊԵՏԻ Ե

ԽՈՋԱՐՈՒԺԱԿԱՆ ԽՈՐՀՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ-
ՆԵՐՈՒՄ ՅԵՎ ԿՈՒՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ
ՎԱՐՈՋ—ԱՐՏԱԴՐՈՂՆԵՐ ԸՆՏՐԵԼ, ՊԱՀԵԼ
ՅԵՎ ՈՒՏԱԴՐՈՒԹԵԼ

Հրատ. № 1832
Քրտվիւտ, № 6537 (բ), Պատ. 5000, Յիշատ 5000

Պետերսբուրգի տպարան Յերեանում

1-308687

ՎԱՐՈՋԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.

1. Տոհմական և արդյունաբերական խողարուծութեան համար վարազ ընտրելու վրա պետք է հատուկ ուշադրութեան դարձնել, լավ հիշելով, զոր «լավ վարազն արդյունաբերական խողարուծութեան համար ամեն ինչ է»:

Տոհմական խողարուծութեան համար վոչ մի բան աչքան վտանգավոր չէ, վորքան անհայտ ծագում ու թերութիւններ ունեցող վարազը:

2. Լավ վարազից ամենից առաջ պահանջվում է, զոր նա առ ամուր, ուժեղ և շուտ հասունացող սերունդ, լավ ոգտադարձի ու արգարացիի իր կերը կայն: Այդ հատկութիւնները նա կարող է հաղորդել իր սերունդին, յիթե նա աղալիսիք ժառանգաբար ստացել է իր ծնողներից:

3. Յեթե տոհմական գրանցումներից լիւրում է, զոր տվյալ վարազը լավ ծագում ունի, զտարբաւն է հետեապես տոհմական նպատակների համար ոգտակար է, ապա այդ գեղքում անհրաժեշտ է ուշադրութեան դարձնել նրա հետեւյալ անհատական հատկութիւնների վրա. —

ա) Վարազը պիտի լինի առողջ, ունենա կենդանի, առույգ տեսք, արագ ու աշխուժ շարժումներ, կենդանի ու պարզ աչքեր, նուրբ, փայլուն և մաքրի վրա խիտ ու հարթ նստած մազ:

բ) Վարազը պիտի ունենա ամուր և ուժեղ կազմվածք և պարզ արտահայտված առնականություն ու վճռական ընթացություն:

Տոնմական աշխատանքի համար չպետք է ընտրել շատ նուրբ արտաքին ունեցող, մերուն խոզերին նմանվող վարազներ: Եթե տիպ ունեցող վարազները տալիս են փոքրաքանակ և թույլ սերունդ և առհասարակ շատ անտարբեր են դեպի զուգավորումը:

գ) Վարազը պիտի ունենա ուժեղ գլուխ, յերկար ու լայն դունչ, չպիտի լինի քթառ: Վերջ պիտի լինի հաստ ու կարճ, կուրծքը լայն ու խոր, ազդերը չեքհար:

դ) Առանձին ուշադրություն պիտի դարձնել վտռերի ամրություն և հետևի մասի լայնությունը: Վտռերը պիտի լինեն ամուր, ուժեղ, առանց կաշվի ծալվածքների: Վտռերի դրվածքը պիտի լինի լայն և ուղղանկյուն:

ե) Լայն ու զարգացած կուրծք ունենալու դեպքում իրանի և թիկունքի միջև ուժեղ ընդգծված սահման չպիտի լինի: Այդպիսի ընդգծված սահմանը թույլ կազմվածքի և վոսխորները անդարդացած լինելու նշան է:

զ) Վարազը պիտի լինի հանդիստ ու բարեհամբուր: Խոնավաշուն նպատակով չար վարազներ չպետք և ոգտագործել:

Խոշոր նշանակություն ունի վարազի սեռական օրգանի նորմալ զարգացած լինելը: Անհրաժեշտ է շատ փնի նրա ամորձիքները՝ համոզվելու համար, թե արդյոք նրանք բավականաչափ և հազաամբ են զար-

գացած: Մեկ ամորձիք կամ միմյանցից սաքքեր (մեկը մեծ, մեկը փոքր) ամորձիք ունեցող վարազների չպիտի գնել:

ՎԱՐԱԶՆԵՐԻ ԶՈՒԳԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՍՈՎԸ ՅԵՎ ՈՂՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

1. Տոնմական նպատակներով ընտրվող վարազին վերոնշյալ լուրջ պահանջներն առաջադրելով, խոշաբուծական կալվածներն ու սովխոզներն իրենց հերթին պարտավոր են ավելի լավ ու կանոնավոր կերպով ոգտագործել նրանց:

Անշնորք ոգտագործելուց, վատ խնամքից ու պահվածքից ամենալավ և թանգարժեք վարազները կարճ ժամանակում փչանում և անպետք են դառնում:

2. Յեթե ուզում ենք ստանալ ամուր, բարձրահասակ և խոշոր սերունդ, վորը հետագայում ընդունակ լինի արագ և լավ բավելու, վոչ մի դեպքում չպետք է զուգավորման թողնենք 10—12 ամսականից փոքր վարազներ: Այս հասակում անգլիական խոշոր սպիտակ յորկշիր վարազը պիտի ունենա 140—160 կիլոգր փոչ պակաս կենդանի քաշ:

Յերբ վարազներին վերոնշյալ հասակից շուտ ենք ոգտագործում զուգավորման համար, նրանց աճումը, զարգացումը կանգ է առնում ու դրա հետևանքով ել ստացվում և թույլ սերունդ:

3. 10—12 ամսական հասակ ունեցող շահել վարազները տարվա ընթացքում 20—30 մերունից ավելի չպիտի ծածկեն: 2 տարեկան հասակում կարելի է թույլ տալ ծածկելու 40—50 մերուն, 3 և ավելի տա-

բեկան հասակում՝ 50—60 մերուն, վարոնցից կեսը զարնանային, կեսը աշնանային սեզոնում:

4. Վարազներին կանոնավոր ուղտազործելու համար պիտի բոլոր միջոցները ձեռք առնել՝ նրանց սև-ուսկան գործունեությունն ավելի յերկար ժամանակով ապահովելու համար, լավ հիշելով հետևյալ վերին աստիճանի կարևոր հոնգամանքը. — «արտադրող վարագնի իր իսկական դեմքը ցույց է տալիս 3—4 աստիճան հասակում, Եսթիմեն իր այդ հասակումն է, վոր մա տալիս է ամենալավ սերունդը»: Այս հիմնական կանոնը առանձնապես պիտի կիրառել ցեղական գործում:

5. Վարազներին տոնմական նպատակներով կարելի է ոգտազործել 5—6 տարի. դրանից բարձր աստիճան հասնող վարազներին՝ զուգավորման համար կարելի է ոգտազործել այն դեպքում, յեթե նրանք շատ լավ ծագում ու արժեքավոր հատկություններ ունին: Այդ տարիքից հետո սովորաբար վարազները թուլամորթ են դառնում, զուգավորման առանձին ցանկություն չեն ցուցաբերում, ծանրաշարժ են լինում և շատ հաճախ մերունների մեծ տոկոսին չեն բեղմնավորում, փորի հետեանքով նրանք ստերիլ են մնում:

Խոզաբուծական արդյունաբերական ֆերմաներում և սովխոզներում վարազներին կարելի է պահել և ոգտազործել մինչև 3—4 տարեկան հասակը:

6. Վարազներին ոգտազործման հիմնական պայմանն է վորքան կարելի է շատ մերուններ բեղմնավորել առանց վարազի սևուսկան ուժերը թուլացնելու. իսկ այդ հնարավոր է միայն զուգավորումը կանոնավոր հիմքերի վրա դնելու դեպքում:

Ամենից առաջ խնայարժեք է կիրառել ձեռնաքաղ զուգավորման մեթոդը: Այսինքն այնպիսի զու-

գավորում, յերբ առանձին պահված վարազին մերունի մոտ են թողնում այն ժամանակ, յերբ վերջինս ցանկություն է ունենում: Իսկ վարազին թե ցերեկը և թե գիշերը խողանցում կամ բակում ազատ, յերկար ժամանակ մերունների մեջ չի կարելի թողնել (ազատ զուգավորում):

Մերունը վարազի հետ պիտի լինի այնքան ժամանակ, վորքան այդ հարկավոր է զուգավորման համար:

Միանգամայն ավելորդ է և վոչ արդյունավետ թույլ տալ վարազին մի քանի անգամ ծածկելու մերունին: Բեղմնավորվելու համար հարկավոր է միայն մի զուգավորում, մանավանդ վոր ուժեղ վարազները մերուններին բավարարում են 2 անգամից (յերբեմն 3 անգամ) վոչ պակաս ծածկելով՝ առանց նրա վրայից իջնելու:

Ձանել վարազներին զուգավորման թույլ են տալիս շաբաթական 3—4 անգամ, իսկ հասուններին՝ 7—9 անգամ:

ՎԱՐԱԶՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԻՆ ՈՒ ՊԱՀՎԱԾՔԸ

1. Վոչ մի դեպքում չի կարելի վարազներին և մերուններին մի ծածկի տակ պահել, վորովհետև այդ դեպքում վարազները հուզվում են և արտգությամբ թուլանում, մաշվում:

Վարազներին չի կարելի պահել նաև մերունների հարևան վանդակներում, մանավանդ զուգավորման շրջանում: Վարազները հուզվում են և պարագում են սնանիքմով և կարճ ժամանակում բեղմնավորման համար անպիտք են դառնում:

Նույնպես չի կարելի մի վանդակում մի քանի վարազ միտտել պահել, վորովհետեւ նրանք միմյանց հետ կռվում են և հաճախ միմյանց լուրջ վնասվածքներ պատճառում:

Յեթե տնտեսութունն ունի վարազների խմբեր, աչք դնելով նրանց համար պիտի ունենա առանձին բաժանմունքներ (վանդակներ):

2. Յեթե այն կամ այն պատճառով վարազների մոտ զարգանում են վատ և սոսմական տեսակետից վատնազվոր սովորութիւններ, ինչպես որինակ չերը ջահել վարազները, չերբեմն նաև հասունները (վերջիններս, չերը տարվա ընթացքում քիչ մերուններ են ծածկում) սկսում են ոնանիզմով պարագել:

Ոնանիզմն այն սատխման և թուլացնում վարազներին, վոր նրանք հաճախ կորցնում են բեղմնավորելու ընդունակութիւնը:

Այս վատ սովորույթը հայտնաբերվելու գտնվում անհրաժեշտ և ձեռք առնել հեռեկալ միջոցները. — կերակրել չափավոր, խոզանոցից հեռացնել բոլոր իրերը, որինակ կերամանները, վորպես ոնանիզմի ողջնկուներ, իսկ վոր պիտավորն է, վարազներին դուրս բերել չերկար զբոսանքի: Զրոտանքները և չերկարատե մանգալը լավագույն միջոցներ են ոնանիզմի դեմն առնելու համար:

3. Բոլոր հասակի վարազներին ամառը մերձքաղաքային տնտեսութիւնների բակում տրամադրել հատուկ արոտներ:

Առանց ալդպիսի արոտների չի կարելի ունենալ առողջ, ուժեղ, ամրակազմ վարազներ, վորոնք ընդունակ լինեն նույնպիսի սերունդ տալ:

4. Շենքերի մաքրութիւնն ու կանոնավորութիւնը և խողերին մաքուր պահելը հանդիսանում են խողարուծութեան բարեկեցիկ վիճակի և ցեղական նորմալ աշխատանքների կարևոր պայմաններից մեկը:

Իրա համար ել վարազներին ձմեռը պիտի լողացնել լիւրիւ-լիւրեք շաբաթ մեկ անգամ, իսկ ամառն ավելի հաճախ: Վարազներին լողացնում են խոզանակով և սապոնով (ավելի լավ է կանաչ սապոնով): Հետո նույն խոզանակը թրջելով կրեոլինի 20%-ային լուծույթով շփում են իրանը:

5. Խողերի մարմնի վրա չերկացած պարագիտները վոշնչացնելու համար բավական չեն նրանց լվանալ, մաքրել, այլ և անհրաժեշտ և մաքրել ու ախտահանել այն շենքը, վորտեղ նրանք պահվում են: Պարագիտներին վոշնչացնելու համար պիտի դիմել վճռական միջոցներին. — պիտի վոշնչացնել վոշ միայն նրանց, այլ և նրանց ձվերին, վորոնք դանվում են անասունի վրա, ցամքարի մեջ, շենքի պատերի վրա ևայլն:

Իրա համար՝ անհրաժեշտ է կրաջրով լավ լվանա ամբողջ շենքը և ապա կրեոլինի լուծույթով սրսկել:

Այս բանը պիտի անել յերկու անգամից վոշ պակաս, ամեն անգամ 5—6 որ մեջ տալով:

Պարագիտների և այլ վնասատուների, վարակիչ ու վտանգավոր հիվանդութիւնների դեմ պայքարելու տեսակետից հրաշալի հետեանքներ է տալիս կրակաթիվ լվանալը:

Լավ խողարուծք և խողաբուծական լավ կուլտուրները միշտ տակաւի մեջ պետք է պատրաստ ունենան թարմ կրակաթ և նրանով հաճախակի լվանալ խոզանոցի հատակը, կերամանները, միջանցքը, պատերը ևայլն:

6. Վարադի մարմնի վրա վոլիներ ընդհալու դեպքում կաշվի վրա կարելի չի ըսել նազվթի, ոլիոնավթի և ջրի հավասար խառնուրդից կազմված լուծույթ, վորը քանիւնց 2 ժամ հետո վարադին պիտի լողացնել զոր ջրով ու սաղորնով:

ՎԱՐԱԶՆԵՐԻՆ ԿԵՐԱԿԵՐԻԸ

1. Վարազ արադրողները սեռական ուժերը պահպանելու և ավելի յերկար ժամանակ ոգտադործելու համար անհրաժեշտ և նրանց կերակրել լավ, սննդաբար և դուրամարս կերերով:

Թատցրած (ուժեղ) կերերից վարազներին համար հարմար և ոգտակար են վարսակը, դարին, թեփը և ընդ քանակությամբ քուսպը: Հյութալի կերերից՝ — ճակնդեղը, գաղարը, դդումը, կարտոֆիլը: Կարտոֆիլը պիտի տալ սահմանափակ քանակությամբ, վորովհետեւ դրանից վարազները չաղանում են: Ամառը պիտի տալ կանաչ խոտ, սովուշտ, յերեքնուկ, կորնդան, վիկ, սոյա, սորգո ևայլն:

2. Վարազներին պիտի կերակրել չափավոր: Ճարպակալած վարազներից պիտի խուսափել, վորովհետեւ այդպիսի վարազները ծածկելու առանձին ցանկություն չեն ցուցաբերում և մերուններին մեծ մասով ստերջ են թողնում:

Չուգավորման շրջանում վարազների կերաբաժնի մեջ պիտի մտնի որեկան 0,8—1,0 կլգ, վարսակ կամ 1,0 կլգ, գաբի և կամ վարսակի ու գաբու հավասար խառնուրդ:

3. Բայր կերերը պիտի տալ հում գլուխյամբ, վորովհետեւ յեփելու գեղքում նրանց սննդարարու-

թյունը պահասում և: Բացառություն և կազմում կարտոֆիլը, վորը պիտի անպատճառ լեփել, վորպեսզի չեղքանան նրա մեջ գտնվող թունավոր նյութերը:

Յեփած կարտոֆիլի ջուրը, վորպես թունավոր նյութեր պարունակող, վոչ մի դեպքում վարազներին տալ չի կարելի:

4. Հասունացած և վոչ հասունացած վարազներին միատեսակ չեն կերակրում: Ինք հասունացած վարազները, բացի կենսապահ կերից, ստանում են նաեւ վորոչ չափով հավելյալ կեր՝ իրենց աճման և ծախսած սեռական էներգիայի համար: Որինակ 10, 11 և 12 ամսական հասակում գուգավորման համար ոգտադործվող վարազները: Իսկ մի տարեկանից բարձր՝ հասակ առած վարազները կենսապահ կերից բացի ստանում են նաեւ հավելյալ կեր միայն սեռական էներգիայի կազմակերպման համար, իսկ աճման համար չեն ստանում:

Որինակ 11 ամսական և 160 կլգ. կենդանի քաշ ունեցող վարազը դեռ վերջնականապես չի հասունացված, հետևապես նա դեռ պիտի շարունակի աճել, սակայն վորպես արտադրող նա տարեկան պիտի ընդունի 20—30 մերուն:

ա) Յենթադրենք տնտեսությունն ունի հետևյալ կերերը — գաբի, թփ (կամ ալյուր) կարտոֆիլ: Այդպիսի վարազի կերաբաժինը պիտի կազմել ախպես, վոր նրա 75 տոկոսը ուժեղ կերեր լինեն:

Այդպիսի վարազին, իր կենդանի քաշի համաձայն, պիտի տալ 3,2 կլլ. կերի միավոր*) և բեղմ-

*) Կերի միավորների և նրանց ոգտադործման մասին կարելի չի կարգալ ընդ Ս. Իսահակյանի «Պետությունախառնարի տեղեկատու» գրքի մեջ:

նափորման շրջանում պիտի ավելացնել մեկ կերի միափոր:

Այդ ստացվում է հետևյալ ձևով.—

Չուղավորող, սակայն դեռ աճող է 160—200 կկգ. կենդանի քաշ ունեցող վարազին տալիս են իր կենդանի քաշի 2/100 մասի չափ:

Յեթև մեր վարազի կենդանի քաշը հավասար է 160 կկգ., ապա պիտի տալ $\frac{160 \cdot 2}{100} = \frac{320}{100} = 3,2$ կերի միավոր:

Նույն վարազին զուգավորման շրջանում ավելացվում է ես մեկ կերի միավոր, և ընդամենը դառնում է $3,2 + 1 = 4,2$:

Տրվում է՝

Գարի	2,5 կկգ.	= 2,5 կերի միավոր՝	կելոգրամներով:
Թեփ	1,2 »	= 1 »	»
Կարտոֆիլ	2,9 »	= 0,7 »	»

4,2 կերի միավոր կելոգրամներով:

բ) Յենթադրենք անտեսությունն ունի հետևյալ կերերը.— գարի, կարտոֆիլ, փրեքնուկի խոտ:

Տրվում է.—

Գարի	2,5 կկգ.	= 2,5 կերի միավոր՝	կելոգրամներով:
Փրեքնուկ	2,2 »	= 1,0 »	»
Կարտոֆիլ	2,9 »	= 0,7 »	»

4,2 կերի միավոր՝ կելոգրամներով:

Ցատեսությունն ունի 160—200 կկգ. կենդանի քաշ ունեցող և լրիվ հասունության չհասած (մեկ տարեկան 4 ամսականից մինչև 1 տարեկան 6 ամսական)

վարազ: Այդպիսի վարազի կերաբաժինը պիտի կազմել այնպես, վաղ նրա 50%-ը ուժեղ կերեր լինեն:

Ըստ կենդանի քաշի անհրաժեշտ է տալ $\left(\frac{160 \cdot 2}{100} = \right.$

$3,2, \frac{200 \cdot 2}{100} = \frac{400}{100} = 4 \left. \right) 3,2 = 4,0$ կերի միավոր, իսկ զուգավորման շրջանում արդեն ավելացվում է վոչ թե մեկ կերի միավոր, այլ 0,6, վորով ընդամենն ստացվում է $3,2 + 0,6 = 3,8$. $4,0 + 0,6 = 4,6$ կերի միավոր՝ կելոգրամներով:

ա) Յենթադրենք անտեսությունն ունի հետևյալ կերերը.— գարի, թեփ (ալուրի), կարտոֆիլ, թան:

Տրվում է՝

160 կկգ. կենդանի քաշ ունեցողին.

Գարի	1 կկգ.	= 1 կերի միավոր՝	կելոգրամներով:
Թեփ	1,2 »	= 1 »	»
Կարտոֆիլ	4,2 »	= 1 »	»
Թան	8,0 »	= 0,8 »	»

3,8 կերի միավոր՝ կելոգրամներով

Կամ բ՛

200 կկգ. կենդանի քաշ ունեցողին

Գարի	1,5 կկգ.	= 1,5 կերի միավոր՝	կելոգրամներով:
Թեփ	1,2 »	= 1, »	»
Կարտոֆիլ	4,2 »	= 1 »	»
Թան	11,0 »	= 1,1 »	»

4,6 կերի միավոր՝ կելոգրամներով

բ) Յենթադրենք անտեսությունն ունի հետևյալ կերերը.— վարազ, կապին, մարգագետնի լավ խոտ և կերի շաղկերի:

Տրվում է՝

160 կիլ. կենդանի փառ ունեցողին.

1,2	կկ.	=	1	կերի միավոր	կկ.	վարձակ
0,85	»	=	1	»	»	կադին
2,5	»	=	1	»	»	մարգ. խոտ
7,28	»	=	0,8	»	»	ճակնդեղ

3,8 կերի միավոր կիլոգրամներով

200 կիլ. կենդանի փառ ունեցողին.

1,5	կկ.	=	1,5	կերի միավոր	կկ.	վարձակ
1,4	»	=	1,5	»	»	կադին
2,0	»	=	0,8	»	»	մարգ. խոտ
7,27	»	=	0,8	»	»	ճակնդեղ

4,6 կերի միավոր կիլոգրամներով

3. Ամառը, մինչ գուդավորման շրջանում, վարադ-
նեքին պետք է կերակրել կանաչ խոտով կամ ավելի
լավ է արածացնել և լրացուցիչ տալ 1—1,5 կկ.
խոտացրած կեր մինչ շատ ջրակի և մինչ ել շատ չոր դրու-
թյամբ, այլ պինդ խմոր վիճակում.

Կադինը բացառապես տրվում է ճարպակալու-
թյան նպատակով ինչպես և կարտոֆիլը:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0935743

4162 5/4. (1, 1.)

193/р. - 609.

1

3086

Я. АТАБЕКЯН

КАК НУЖНО ВЫБИРАТЬ, КОРМИТЬ И ИСПОЛЬ-
ЗОВАТЬ КАБАНОВ—ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ В
СВИНОВОДЧЕСКИХ СОВХОЗАХ И КОЛХОЗАХ

Госиздат ССР Армении
Эривань—1931